

УДК 342.78

М.К. ЗАКУРІН, Господарський суд
Херсонської області

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Ключові слова: статус, суддя, права, обов'язки, відповідальність, господарське судочинство

У системі судочинства суддя господарського суду є провідним елементом, який безпосередньо забезпечує на основі Конституції і законів України гуманне та справедливе вирішення господарських справ при безумному пануванні принципу верховенства права.

Окремі аспекти проблеми адміністративно-правового статусу судді господарського суду розкривали у своїх працях вчені-юристи Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, В.В. Галунько, С.С. Коломовець, В.М. Мартиненко, О.М. Собоєв, В.К. Шкарупа та ін. Проте, потреба розвитку засад судової реформи вимагає поновому поглянути на адміністративно-правову природу місця і ролі судді в системі господарського судочинства. Звідси, мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу юридичної літератури, розвитку норм Конституції України удосконалити новітній адміністративно-правовий статус судді господарського суду. Її новизна міститься в розвитку юридичної природи адміністративно-правового статусу судді, що здійснює господарське судочинство, який полягає у сукупності правових засобів, які визначають місце і роль судді при розгляді господарських справ.

На думку О.М. Собоєва, адміністративно-процесуальний статус судді – це сукупність процесуальних прав, гарантій, обов'язків судді, спрямованих на реалізацію завдань провадження, а також юридична відповідальність у передбачених законом випадках. Усі елементи адміністративно-процесуального статусу судді вчений поділяє на загальні та спеціальні [1, с.14].

Загальний статус господарського суду визначається Конституцією України та Законом

України «Про судоустрій та статус суддів». Спеціальний статус судді господарського суду доповнюється» також нормами Цивільно-процесуального та Господарсько-процесуального кодексів.

В.В. Галунько вважає, що адміністративно-правовий статус особи, це сукупність юридичних засобів, що характеризують місце і роль фізичної або юридичної особи в адміністративно-правових відносинах. Визначальними для аналізу адміністративно-правового статусу особи, на його погляд, є такі юридичні інститути: 1) публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки; 2) правосуб'єктність особи; 3) адміністративна відповідальність; 4) у деяких випадках – дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації [2, с.57–61].

Стаття 51 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» визначила вузький юридичний статус судді: «Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді» [3].

Разом із тим, найбільш слушним для розкриття аналізованих проблем буде широке розуміння адміністративно-правового статусу судді господарського суду. Його характеризують місце і роль судді в адміністративно-господарських відносинах під час розгляду господарських справ, що складається з сукупності та обсягу правосуб'єктності, обов'язків і прав, незалежності і недоторканості та юридичної відповідальності судді.

Обсяг і сукупність правосуб'єктності судді влучно характеризуються через процедури призначення громадянина України на посаду судді та звільнення з посади. На посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи

в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років і володіє державною мовою. Не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни: 1) які визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді; 3) які мають не зняту чи не погашену судимість.

У доборі кандидатів на посаду судді забезпечується рівність їхніх прав незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Кожен, хто відповідає встановленим вимогам до кандидата на посаду судді, має право звернутися до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України із заявою про участь у доборі кандидатів на посаду судді. Призначення на посаду судді вперше здійснюється виключно в порядку, визначеному Законом України від 07.07.2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» [3].

Для проведення спеціальної перевірки Вища кваліфікаційна комісія суддів України має право збирати інформацію про кандидата, звертатися із запитом для отримання інформації про кандидата на посаду судді до підприємств, установ, організацій усіх форм власності. За результатами розгляду таких запитів відповідна інформація подається у десятиденний строк до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Спеціальна підготовка кандидата на посаду судді включає теоретичне та практичне навчання за денною (очною) чи заочною формою. Організація спеціальної підготовки здійснюється Національною школою суддів України [4]. Програма, навчальний план і порядок проходження спеціальної підготовки, а також перелік юридичних вищих навчальних закладів, які здійснюватимуть підготовку кандидатів на посаду судді, затверджуються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Спеціальна підготовка проводиться протягом шести місяців за рахунок коштів Державного бюджету України. На період

проходження кандидатом підготовки за ним зберігається основне місце роботи, виплачується стипендія в розмірі не менше двох третин від посадового окладу судді місцевого суду загальної юрисдикції.

За результатами спеціальної підготовки кандидати отримують відповідний документ установленого зразка. Матеріали щодо кандидатів, які успішно пройшли спеціальну підготовку, направляються до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України для складення кваліфікаційного іспиту.

Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, що пройшла спеціальну підготовку і виявила бажання бути рекомендованою для призначення на посаду судді. Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні належних теоретичних знань і рівня професійної підготовки кандидата на посаду судді, ступеня його готовності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду, а також особистих і моральних якостей кандидата. Кваліфікаційний іспит проводиться шляхом складання кандидатом на посаду судді письмового анонімного тестування та виконання практичного завдання з метою виявлення рівня практичних навичок та умінь у застосуванні закону.

Для проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді Вища кваліфікаційна комісія суддів України розміщує відповідну інформацію на своєму офіційному веб-порталі та публікує таке оголошення в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» не пізніше як за місяць до проведення конкурсу.

Відповідно до внесеної Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рекомендації Вища рада юстиції на своєму засіданні розглядає питання про призначення кандидата на посаду судді та в разі прийняття позитивного рішення вносить подання Президенту України про призначення кандидата на посаду судді.

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради юстиції протягом тридцяти днів з дня отримання такого подання.

Порядок обрання на посаду судді безстроково встановлюється Законом України від

07.07.2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» і Регламентом Верховної Ради України [3, 5].

У цілому науковці позитивно характеризують новітній порядок призначення судді на посаду. Так, В.М. Мартиненко вважає, що чинний Закон України «Про судоустрій та статус суддів» детально регламентує процедуру призначення суддів як уперше, так і безстроково, але залишаються невирішеними окремі процедурні питання. На його слушну думку, необхідно розробити типову програму та порядок проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді, на підставі якої Вищою кваліфікаційною комісією суддів України за погодженням зі спеціалізованими юридичними вищими навчальними закладами четвертого рівня акредитації та Національною школою суддів України будуть затверджуватися програма і порядок для конкретного кандидата. Також потребують удосконалення методичні рекомендації щодо визначення рівня володіння державною мовою кандидатом на посаду судді, а також слід конкретизувати категорію «стаж роботи у галузі права» як вимоги, що встановлюється законодавством для заняття посади судді.

Крім того, В.М. Мартиненко слушно зауважує, що у питанні добору та навчання суддівських кадрів, призначення й обрання на посади суддів необхідно дотримуватися певних європейських і міжнародних стандартів – прозорості, відкритості, недопущення тиску на формування суддівського корпусу з боку державних органів, політичних партій, бізнесових структур. Зазначене свідчить, що вдосконалення кадрової політики буде сприяти підвищенню ефективності та прозорості діяльності судової влади, полегшить доступ громадян до системи судового вирішення спорів, забезпечить реальні правові та інституційні гарантії охорони й захисту прав і свобод людини та громадянина [6].

Відповідно до ч.5 ст.126 Конституції України, суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі: 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначе-

но; 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років; 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 4) порушення суддею вимог щодо несумісності; 5) порушення суддею присяги; 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 7) припинення його громадянства; 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; 10) також повноваження судді припиняються у разі його смерті. Звільнення судді здійснюється за поданням Вищої ради юстиції.

Таким чином, прописані в Конституції та інших законах України підстави та процедури звільнення судді з посади є в цілому досконалими.

Що ж до незалежності і недоторканності суддів, то вони гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом. Судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше [7]. Суддя, який обіймає посаду безстроково, гарантується перебування на посаді до досягнення ним шістдесяти п'яти років, за винятком випадків звільнення судді з посади або відставки судді.

Суддя як носій судової влади у здійсненні правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання; він здійснює правосуддя на основі Конституції та законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права, що забезпечується низкою правових, організаційних, фінансових засобів. Держава охороняє самостійність і незалежність суддів, встановлюючи спеціальні гарантії, які стосуються не тільки особливого порядку призначення й обрання суддів, але й притягнення їх до відповідальності та звільнення з посади.

Суддя є недоторканим: він не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення судом

обвинувального вироку; кримінальна справа щодо судді може бути порушена лише Генеральним прокурором України або його заступником; відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України; прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, тягне за собою відповідальність.

Зобов'язання судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальним та іншими законами. Суддя зобов'язаний: 1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики; 3) виявляти повагу до учасників процесу; 4) додержуватися присяги судді; 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, зокрема і таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання; 6) дотримуватися вимог щодо несумісності; 7) подавати щорічно не пізніше 1 травня до Державної судової адміністрації України для оприлюднення на офіційному веб-сайті судової влади, ведення якого забезпечує Державна судова адміністрація України, копію декларації про майновий стан і доходи (податкової декларації), поданої до органу державної податкової служби за своєю податковою адресою. Крім того численні обов'язки суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджений 24.12.2002 р. V з'їздом суддів України [8].

Особливість статусу суддів має суттєвий вплив на визначення підстав виникнення дисциплінарної відповідальності суддів, кола суб'єктів, які можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність суддів, органів, що правомочні вирішувати питання про дисциплінарну відповідальність суддів.

Підстави дисциплінарної відповідальності суддів визначено у п.5 ч.4 ст.125 Конституції України, згідно з чим суддя звільняється з посади органом, що його обрав (Верховна Рада

України) або призначив (Президент України), у разі порушення суддею присяги, а також ст.83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». У вирішенні питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності до нього може бути застосовано тільки один вид дисциплінарного стягнення – догану.

Підсумовуючи зазначимо наступне.

1. Суддя господарського суду є громадянином України, який відповідно до Конституції України та Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному із господарських судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

2. Адміністративно-правовий статус судді, який здійснює господарське судочинство, характеризується сукупністю правових засобів, що визначають місце і роль судді при розгляді господарських справ, він складається з сукупності й обсягу його правосуб'єктності, обов'язків і прав, незалежності і недоторканості та спеціальної дисциплінарної відповідальності судді.

3. Чинне законодавство в цілому детально регламентує процедуру призначення суддів як уперше, так і безстроково, проте є потреба збільшити мінімальний вік, після досягнення якого громадянин України може бути рекомендований на посаду судді та стаж роботи в галузі права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Собовий О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. М. Собовий. – К., 2010. – 20 с.

2. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2 т. Т. 1: Загальне адміністративне право / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : ХМТ, 2011. – 320 с.

3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : від 07.07.2010 р., № 2453-VI // Голос України. – 03.08.2010. – № 142.

4. Засідання ВККСУ з питань утворення Національної школи суддів України (8.12.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aj.court.gov.ua/news/712/show>.

5. Рішення Конституційного Судку України від 21.06.2011 р. № 7-рп у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції» (справа про повноваження державних органів у сфері судоустрою) // Юридичний вісник

України. – 06-12.08.2011. – № 31.

6. Мартиненко В. М. Формування суддівського корпусу в Україні: проблеми та напрями вдосконалення / В. М. Мартиненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/5/02.pdf.

7. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

8. Кодекс професійної етики судді / затв. 24.12.2002 р. V з'їздом суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapravo.net/data/base43/ukr43441.htm>.

Закурін М. К. Адміністративно-правовий статус судді господарського суду / М. К. Закурін // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 282–286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11zmkgcg.pdf>

Отримав подальшого розвитку адміністративно-правовий статус судді, господарського суду, який характеризується сукупністю правових засобів, що визначають місце і роль судді при розгляді господарських справ та складається з сукупності й обсягу його правосуб'єктності, обов'язків і прав, незалежності і недоторканості та спеціальної дисциплінарної відповідальності.

Закурін Н.К. Адміністративно-правовий статус судьи хозяйственного суда

Получил дальнейшего развития административно-правовой статус судьи, осуществляющего хозяйственное судопроизводство, который характеризуется совокупностью правовых средств, определяющих, место и роль судьи при рассмотрении хозяйственных дел и состоит из совокупности и объема его правосубъектности, обязанностей и прав, независимости и неприкосновенности и специальной дисциплинарной ответственности.

Zakurin N.K. Administrative and Legal Status of Commercial Court Judges

The further development of administrative and legal status of judges, which provides economic justice received. It is characterized by a set of legal tools to determine the place and role of judges when considering economic affairs. It consists of a population and volume of his personality, duties and rights, independence and integrity and special disciplinary proceedings.